

BOŻENA KOSTUCH

Muzeum Narodowe w Krakowie

„W celu polepszenia dotychczas używanego sposobu produkcji garnczarskiej” – szkoła garncarska w Kołomyi w XIX wieku

Kołomyja i jej okolice słynęły z wyrobu ceramiki, którą uprawiało kilkuset garncarzy. Szkoła garncarska w Kołomyi została założona w 1876 roku jako państwowa szkoła fachowa, której celem było ulepszenia dotychczas stosowanego sposobu produkcji garncarskiej, a tym samym poprawa losu garncarzy. Miała być pierwszym krokiem w rozwoju przemysłu oraz sprzyjać zachowaniu lokalnego wzornictwa. W 1886 roku opiekę nad szkołą objął rząd Galicji, od tej pory stała się szkołą krajową, większy nacisk położono na jakość i charakter wykonywanych dekoracji. Prace uczniów i nauczycieli były prezentowane na kilku wystawach, o szkole pisano w ówczesnej prasie, a jej ceramika spotykała się zarówno z uznaniem, jak i krytyką. Od 1896 roku kładziono coraz większy nacisk na wyrób kafla i materiałów budowlanych, co wiązało się z upadkiem garncarstwa jako przemysłu domowego. Tym samym zakończył się pewien etap w dziejach szkoły. W artykule przedstawiona została historia szkoły garncarskiej w Kołomyi opracowana w oparciu o dokumenty Sejmu Krajowego we Lwowie, a także relacje prasowe i katalogi wystaw.

Od lat 70. XIX wieku zaczęto w Galicji coraz częściej podejmować problem szkół fachowych. Zdawano sobie sprawę z zacofania kraju pod względem przemysłowym oraz z zapóźnienia w tworzeniu tego typu szkolnictwa. Kształcenie rzemieślników i robotników oraz opieka nad przemysłem domowym i drobnym miały być pierwszym krokiem w rozwoju przemysłu krajowego. W latach 1870-1880 utworzono w całej monarchii austro-węgierskiej sześćdziesiąt dziewięć szkół fachowych i przemysłowych znajdujących się pod opieką Ministerstwa Handlu, uczyło się w nich osiem tysięcy osmiuset trzydziestu czterech uczniów pod okiem stu czterdziestu jeden nauczycieli i czterdziestu pięciu pomocników. Spośród nich jedynie dwie szkoły powstały w Galicji, zatrudnionych było w nich czterech nauczycieli i dwóch pomocników, a liczba uczniów wynosiła trzydziestu pięciu¹. Jedną z tych szkół była szkoła garncarska w Kołomyi.

¹ Dane dotyczące roku szkolnego 1880/1881 przedstawione 1 października 1883 przez Ludwika Wierzbickiego podczas 8 posiedzenia 1 sesji Sejmu krajowego V kadencji. W Galicji istniały wówczas także dwie szkoły zawiadywane przez Ministerstwo Wyznań i Oświaty, za: *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 8. posiedzenie I. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 1. Października 1883.* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i*

Już w roku 1874 gmina miasta Kołomyi rozpoczęła starania, aby skłonić c. k. Rząd do założenia szkoły garncarskiej, a uchwałą rady miasta z 22 grudnia 1874 roku zobowiązała się „dostarczyć na czas pierwszych pięciu lat potrzebny dla szkoły lokal z opałem, oświetleniem i usługą i prelimitowała na ten cel w budżecie [...] 480 zł. w. a.”². Pomysł nie zyskał akceptacji Ministerstwa Handlu, które uznało, że na terenie Monarchii działają już inne szkoły, może więc jedynie przyznać stypendia dla ewentualnych uczniów. Władze Kołomyi nie porzuciły jednak zamiaru, a poparcie Włodzimierza Dzieduszyckiego, ówczesnego Marszałka Krajowego, sprawiło, że plany wkrótce przybrały realny wymiar.

Podczas posiedzenia Sejmu Krajowego 20 maja 1875 roku poseł Teodor Biołus zgłosił wniosek o wezwanie rządu do utworzenia na terenie Galicji kilku szkół fachowych³. Uznano go za naglący, sprawa została przekazana Wydziałowi Krajowemu, który miał zbadać zasadność założenia szkół w różnych miejscowościach⁴. 9 lipca 1875 roku Wydział Krajowy zwrócił się w tej sprawie do Izb Handlowo-Przemysłowych w Krakowie, Lwowie i Brodach, do zarządów Muzeum Przemysłowego Miejskiego we Lwowie oraz Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie, wezwał także wszystkie wydziały rad powiatowych do przesłania informacji na temat przemysłu domowego i zajęć rzemieślniczych ludności. Wkrótce otrzymano sprawozdanie Wydziału Rady Powiatowej w Kołomyi zawierające informację, że „zajmuje się w Kołomyi dwieście kilkadziesiąt osób wyłącznie rzemiosłem garncarskim”. Opisano, że wyrabiają oni zwykle naczynia gliniane i sprzedają je w najbliższej okolicy. Jednak aby garncarze mogli utrzymać się ze swej pracy, by mogli szerzej sprzedawać wyroby, konieczna jest poprawa ich jakości, musi więc przyjść im z pomocą „wykształcenie fachowe”. Powstanie szkoły garncarstwa „przyczyniłoby się niechybnie w wysokim stopniu do rozwoju ekonomicznego miasta i okolicy”, konstatowano. 18 lutego 1876 roku władze Kołomyi zwróciły się o pośrednictwo do Marszałka Krajowego, a wydział powiatowy wystosował kolejne podanie uzyskując „ustne przyrzeczenie” Ministra Handlu ustanowienia w Kołomyi

Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Tom pierwszy z roku 1883. Posiedzenie 1-24, Lwów 1883, s. 181-182. Na temat szkolnictwa fachowego w Galicji zob. T. Merunowicz, Opieka kraju nad szkolnictwem przemysłowym w Galicji, Lwów 1887; J. Krawczyk, Galicyjskie szkolnictwo zawodowe w latach 1860-1918, Kraków 1995.

2 Sprawozdanie Wydziału krajowego w sprawie założenia szkoły garncarstwa w Kołomyi [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z siódmej sesji trzeciego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskiem z r. 1876., Alegat 27, Lwów 1876, s. 2.

3 Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 22. posiedzenie 6. Sesji 3. Peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 20. maja 1875. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z szóstej sesji trzeciego peryodu Sejmu Krajowego... w roku 1875. Posiedzenie 1-34, Lwów 1875, s. 481.

4 Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 34. posiedzenie 6. sesji 3. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 29. maja 1875. [w:] Stenograficzne Sprawozdania... w roku 1875, s. 929-933.

nauczyciela garncarstwa na koszt skarbu państwa. Jeszcze przed przedstawieniem ogólnych wniosków z rozesłanych ankiet Wydział Krajowy postanowił zająć się sprawozdaniem z Kołomyi uznając, że „sprawa ta [...] zbyt nie przedstawia trudności” i 6 marca 1876 roku przesłał dokumenty do Prezydium Namiestnictwa celem „stwierdzenia tego przyrzeczenia w drodze urzędowej”. Jak podkreślono, planowana szkoła miała zapewnione utrzymanie, jednak konieczny był fundusz na zakup urządzeń i środków naukowych, stąd też wniosek rady Wydziału Krajowego do Sejmu z 14 marca 1876 roku o przyznanie funduszy przez kraj: „Wysoki Sejm raczy uchwalić: 1. Sejm upoważnia Wydział krajowy do pokrycia z funduszu krajowego aż do wysokości 2000 zł kosztów urządzenia szkoły garncarstwa w Kołomyi i zakupna środków naukowych dla takowej pod warunkiem, jeżeli c. k. Rząd utrzymywać będzie dla tej szkoły nauczyciela fachowego na koszt skarbu państwa, a gmina miasta Kołomyi zobowiąże się dostarczać przynajmniej przez pierwsze pięć lat potrzebny dla szkoły lokal z opałem, oświetleniem i usługą. 2. Na ten cel otwiera się Wydziałowi krajowemu dodatkowy kredyt na rok 1876, do wysokości 2000 zł. w. a.”⁵.

Sejm Krajowy III kadencji zajął się kwestią założenia szkoły 23 marca 1876 roku na 9 posiedzeniu 7 sesji, któremu przewodniczył Włodzimierz Dzieduszycki. Głosowaniu poszczególnych punktów towarzyszyła debata, wezwano też Wydział Krajowy do przygotowania wniosków dotyczących konieczności założenia kolejnych szkół fachowych, a po przyjęciu uchwały w drugim czytaniu, przystąpiono do „trzeciego czytania bez czytania” i przyjęto ją większością głosów⁶. Temat szkoły garncarskiej w Kołomyi powrócił podczas ostatniego, 27 posiedzenia 7 sesji Sejmu Krajowego III kadencji w podsumowaniu Marszałka Krajowego. Włodzimierz Dzieduszycki powiedział między innymi: „Kończąca się obecnie sesja sejmowa nie przedstawia na oko żadnych obszernych ustaw, ważnych i doniosłych postanowień. Na oko może, bo głębszy badacz znalazłby i w drobnych na pozór uchwałach i postanowieniach tej wysokiej Izby początki doniosłych reform gospodarstwa krajowego. Drobna subwencja dająca możliwość założenia skromnej fachowej garncarskiej szkółki w Kołomyi, tu w tej wysokiej Izbie jednogłośnie zawotowana, upoważnia do wniosku, że wysoka Reprezentacja kraju zwróciła raz uwagę swoją na niegdyś świetny, dziś przygnieciony

5 *Sprawozdanie Wydziału krajowego... [w:] Alegata... 1876, Alegat 27, s. 1-3.*

6 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 9. posiedzenie 7. sesji III. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 23. marca 1876. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z siódmej sesji trzeciego peryodu Sejmu Krajowego... w roku 1876. Posiedzenie 1-27, Lwów 1876, s. 143-148.*

domorośli, że się tak wyrażę, drobny nasz przemysł. [...] Wytrwały i umiejętny rozwój w tym kierunku może być ogromnej doniosłości”⁷.

Kalendarium podjętych działań można poznać ze sprawozdania Wydziału Krajowego za okres od 1 stycznia 1876 do 30 kwietnia 1877 roku. Wynika z niego, że 9 maja 1876 roku uchwałę Sejmu z 23 marca przesłano do Prezydium Namiestnictwa, wezwano też gminę miasta Kołomyi do przedłożenia kosztorysu. Wkrótce z Prezydium nadeszła informacja, że Minister Handlu zamierza wysłać do Kołomyi komisję, „któraby zbadała jakość materiału surowego, dotychczasowy sposób produkcji, wrodzone zdolności mieszkańców do tego przemysłu i t. d.”, a w efekcie jej pozytywnego sprawozdania „zarządził J. E. P. Minister handlu reskrytem z dnia 15. Października 1876 L. 29922 bezzwłoczne urządzenie wzorowego warstata naukowego dla garncarstwa w Kołomyi”, zaś jego kierownikiem mianował Grzegorza Bächera, członka przysłanej komisji związanego z austriackim przemysłem ceramicznym. Informację tę otrzymał Wydział Krajowy odezwą Prezydium Namiestnictwa z 31 października 1876 roku, a 3 listopada przekazał dla Wydziału Powiatowego w Kołomyi 500 złr., jako zaliczkę na pokrycie kosztów urządzenia szkoły. Już wcześniej gmina miasta Kołomyi wystąpiła do Wydziału Krajowego o udzielenie 3000 złr. pożyczki na wzniesienie budynku szkoły. Jej spłata została rozłożona na szesnaście lat⁸. Szkoła została wybudowana w 1877 roku, w latach 1891-1892 była rozbudowywana⁹.

Szkoła Garncarska w Kołomyi powstała więc na mocy reskryptu c. k. Ministra Handlu z 15 października 1876 roku w celu, jak pisano w galicyjskich szematyzmach, „polepszenia dotychczas używanego sposobu produkcji garncarskiej”¹⁰. Była szkołą państwową,

7 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 27. posiedzenie 7. sesji III. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 26. kwietnia 1876.* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania... w roku 1876*, s. 963. W 1884 roku właśnie na tę wypowiedź Dzieduszyckiego powołał się poseł Mikołaj Antoniewicz podczas dyskusji na temat wydatków preliminowanych na rok 1885, zob. *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 25. posiedzenie 2. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 23. października 1884.* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania z drugiej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego... z roku 1884. Posiedzenie 1-25*, Lwów 1884, s. 878.

8 *Sprawozdanie z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. Stycznia 1876 do 30. Kwietnia 1877.* [w:] *Alegata do sprawozdań stenograficznych z pierwszej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1877.*, Alegat 13, Lwów 1877, s. 13-14.

9 A. Klimaszewski, *Pierwsze sprawozdanie Krajowej Szkoły Garncarskiej w Kołomyi za rok szkolny 1898/9 oraz historia Szkoły od jej założenia*, Kołomyja 1899, s. 19. Na rozbudowę szkoły Sejm przeznaczył 4.000 zł, które miały zostać wypłacone w czterech ratach rocznych poczynając od 1891 roku, zob. *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 18. Posiedzenie, 2. sesji, VI. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 18. Listopada 1890.* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania z drugiej sesji szóstego peryodu Sejmu Krajowego... z roku 1890. Posiedzenie 1-29*, Lwów 1890, s. 625.

10 *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1878*, Lwów 1878, s. 448.

nadzorowaną przez Ministerstwo Handlu, w roku 1881/1882 wraz z innymi szkołami fachowymi działającymi w Monarchii przeszła pod opiekę Ministerstwa Wyznań i Oświaty¹¹. Szkoła została otwarta 6 grudnia 1876 roku¹², a już jesienią 1877 roku wzięła udział w Krajowej Wystawie Rolniczej i Przemysłowej we Lwowie pokazując naczynia kuchenne, piece kaflowe oraz „ornamenta budowlane i ogrodowe”¹³. Na łamach gazety wystawowej napisano, że „wyroby wzorowej szkoły garncarskiej w Kołomyi świadczą wymownie, jak niewielkim stosunkowo nakładem otrzymać można przedmioty ładne, odpowiednie, dobre i trwałe, a tem samem przedmioty które łatwo kupca znajdą i szerszy targ zdobyć sobie potrafią”¹⁴, a wydawana w Warszawie „Gazeta Przemysłowo-Rzemieślnicza” chwaliła: „począwszy od zwykłych wyrobów garncarskich z licznych miejscowości, widzimy pewne stopniowania, a wyroby szkoły garncarskiej z okolic Krakowa [sic!] uwydatniają różnicę, czem garncarstwo było i czem się stać może i powinno”¹⁵. Wśród nagrodzonych znaleźli się Słowicki, garncarz z Kołomyi, który otrzymał medal zasługi, a także 5 dukatów w złocie z powodu uczęszczania do szkoły garncarskiej „z widocznym skutkiem” oraz nauczyciel Bächer, nagrodzony za „postępy tej szkoły, pomimo krótkiego trwania tejże, za gorliwość i starania”, któremu przyznano „nagrodę w medalu dla współpracowników”¹⁶.

Jednym z inicjatorów zorganizowania wystawy był Włodzimierz Dzieduszycki, który przewodniczył pięciosobowej komisji powołanej 15 listopada 1875 roku przez Towarzystwo Gospodarskie Galicyjskie w celu podjęcia działań zmierzających do jej urządzenia oraz został prezesem komitetu wystawy ukonstytuowanego na wiosnę roku 1876. Zorganizował też sekcję przemysłu domowego (tzw. pawilon Dzieduszyckiego w budynku głównym), a podczas trwania wystawy urządzał wieczory czwartkowe, których celem było zbliżenie między wybitnymi osobistościami, wystawcami, dziennikarzami. Dzieduszycki przewodniczył również gronu osób powołanych do czynności związanych z grupą 16 wystawy, czyli wyrobami przemysłu domowego, sam także był wystawcą w dziale I obejmującym rozmaite płody rolne oraz w dziale III (kamienie budowlane). Wkrótce został przewodniczącym tymczasowego komitetu doradczego utworzonego przy Wydziale Krajowym, który miał

11 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw...* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania ... Tom pierwszy z roku 1883.*, s. 181-182.

12 Data za: *Sprawozdanie z czynności Wydziału...* [w:] *Alegata... 1877*, Alegat 13, s. 14. W literaturze oraz w publikacjach „z epoki” występuje także 7 grudnia 1875 roku oraz rok 1878.

13 *Katalog Krajowej Wystawy Rolniczej i Przemysłowej we Lwowie 1877*, Lwów 1877, s. 96, poz. 81

14 „Wystawa Krajowa Rolnicza i Przemysłowa”, 1877, nr 8, s. 1.

15 Ed. W., *Wystawa przemysłowo-rolnicza we Lwowie*, „Gazeta Przemysłowo-Rzemieślnicza”, 1877, nr 40, s. 1.

16 „Wystawa Krajowa Rolnicza i Przemysłowa”, 1877, nr 23, s. 1-2.

czuwać nad rękodzielnictwem i przemysłem oraz opiekować się szkołami fachowymi, przystąpił też do opracowania statutu kuratorii dla spraw przemysłu domowego i drobnego, organu doradczego i pomocniczego Wydziału Krajowego, a po jej powołaniu w 1879 roku, został zastępcą jej przewodniczącego. Miał więc okazję nadal interesować się losem szkoły i wraz z innymi delegatami „zwiedzał” ją kilkakrotnie – były to jedyne działania, które mógł podjąć Wydział Krajowy w stosunku do szkoły rządowej¹⁷. Z kolei po utworzeniu w październiku 1884 roku komisji krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego w miejsce kuratorii, Dzieduszycki został jednym z jej członków¹⁸.

Nazwisko Bächera zostało odnotowane w galicyjskich szematyzmach na lata 1878-1883: przez pierwsze cztery lata był jedynym nauczycielem i kierownikiem szkoły, w czasie gdy kierował nią Tadeusz Sikorski - nauczycielem. Liczba uczniów w tym okresie oscylowała około sześciu. Dziś trudno jednoznacznie ocenić dokonania Bächera. Wydaje się, że z postawionego zadania starał się wywiązać tak, jak potrafił, a zachowane w zbiorach muzealnych naczynia dobrze świadczą o czynionych próbach poprawy jakości technicznej wyrobów garncarskich. Jego działalność oraz wyrabiana wówczas ceramika były jednak w późniejszym okresie bardzo krytykowane¹⁹. Także w oficjalnych wystąpieniach przekonywano, że nie był on najwłaściwszą osobą na to stanowisko. Już w 1880 roku w sprawozdaniu komisji kultury krajowej przedstawionym Sejmowi znalazło się zdanie, że szkoła „nie odpowiada rzeczywistym potrzebom kraju i chromieje”²⁰, a 1 października 1883 roku podczas 8 posiedzenia 1 sesji Sejmu V kadencji tak o tym mówił Ludwik Wierzbicki, poseł z Kołomyi: „Wysłano tam człowieka, który pominąwszy to, że sam stoi na niskim stopniu wykształcenia przyszedł z tem przeświadczeniem, że wszystko co jest na miejscu, jest złe, że jego powołaniem jest w Kołomyi wywołać nowy rodzaj przemysłu garncarskiego, wprowadzić inne formy, inną glazurę i t.d., który otwarcie wypowiadał przekonanie, że garncarstwo, które

17 *Sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie utworzenia Kuratorii dla spraw przemysłu domowego i drobnego niemniej w przedmiocie Szkół dla podniesienia przemysłu domowego i drobnego* [w:] *Alegata do sprawozdań Stenograficznych z trzeciej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1880.*, Alegat 79, Lwów 1880, s. 2 i 5.

18 Komisję utworzono w myśl uchwały Sejmu z 16 października 1884, która weszła w życie 24 października. W tym dniu komisja zebrała się po raz pierwszy. Dzieduszycki początkowo pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego. W 1888 roku nadano jej nowy statut, działała odtąd jako komisja krajowa dla spraw przemysłowych.

19 Zob. *Sprawa garncarska w Kołomyi*, „Wiadomości Przemysłowo-Rękodzielnicze”, 1885, nr 6, s. 2; B. Mardyrosiewicz, *Szkoła garncarska w Kołomyi*, „Świat”, 1891, s. 326-327.

20 *Sprawozdanie komisji kultury krajowej w przedmiocie utworzenia kuratorii dla spraw przemysłu domowego i drobnego – niemniej o wnioskach Wydziału krajowego utworzenia nowych szkół dla podniesienia tego przemysłu na celu mających* [w:] *Alegata do sprawozdań stenograficznych z trzeciej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1880.*, Alegat 141, Lwów 1880, s. 5.

na miejscu zastał, nie jest zdolne, żeby mogło być podniesione i postawione na wyższym stopniu!”²¹. Chęć stworzenia „nowego rodzaju przemysłu garncarskiego” w miejscu o znakomitych tradycjach garncarskich nie mogła oczywiście wzbudzić uznania w kręgach wielbicieli przemysłu domowego i pokuckiej ceramiki. Bäckera bardzo krytykował między innymi Bohdan Mardyrosiewicz na łamach „Świata”. Oburzało go też, że niektórzy garncarze naśladowali wyroby szkoły, więc „jako pozostałość działalności Bäckera można dziś jeszcze oglądać na rynku kołomyjskim »marmurkowane garnuszki i miski tych kilku postępowców-garncarzy«”²². Co ciekawe, podobnie opisywano ceramikę, którą wiele lat wcześniej miał wykonywać Karol Słowicki, ceniony garncarz z Kołomyi – miały to być właśnie „naczynia użytkowe wewnątrz białe, zewnątrz brązowe lub brunatne lub zewnątrz białe, fladrowane”²³. „Marmurkowane”, ciemnobrązowe naczynia ozdobione kremowymi, nieregularnymi, rozmywającymi się plamami tworzącymi dekoracyjne wzory, obok naczyń o nieco jaśniejszej kolorystyce i dekoracji przypominającej słoje drewna oraz niewielkich, pozbawionych szklawa obiektów toczonych z jasnej, dobrze wyrobionej glinki znajdujące się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie, to jedyne wyroby wykonane w Szkole na początku jej istnienia przechowywane w polskich kolekcjach. W 1877 roku, po zakończeniu wystawy we Lwowie, Zarząd Szkoły Garncarskiej w Kołomyi przekazał do Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie przykłady tamtejszych ceramik²⁴. [Fot. 1-3] Kilka naczyń z Kołomyi znajdowało się również wśród obiektów przekazanych wówczas w darze przez Włodzimierza Dzieduszyckiego²⁵. [Fot. 4] Ceramika wykonywana w szkole została także scharakteryzowana w 1880 roku przy okazji Wystawy Etnograficznej Pokucia w Kołomyi. Protektorat nad wystawą objął Włodzimierz Dzieduszycki, a swą obecnością zaszczylił ją cesarz Franciszek Józef I. Katalog co prawda nie odnotowuje prac pochodzących ze szkoły, jednak na ich

21 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw...* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania ... Tom pierwszy z roku 1883.*, s. 182.

22 B. Mardyrosiewicz, dz. cyt., s. 327.

23 K. R., *Ś. p. Karol Słowicki*, „Przegląd ceramiczny”, 1911, nr 17, s. 269.

24 *Księga eksponatów przekazanych do Muzeum jako dary 1870-1887*, poz. 1175: trzy dzbanki i piętnaście garnuszków uczniowskich (Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK) MPA 173). Muzeum Przemysłu Artystycznego (wcześniej MTP) zostało rozwiązane zarządzeniem Ministra Kultury i Sztuki z 26 lipca 1950 roku, a jego zbiory przekazano między innymi do Muzeum Narodowego w Krakowie (dalej: MNK), gdzie zreinwentaryzowano siedem obiektów jako dar szkoły z 1877 roku, a dwa z 1880.

25 *Księga eksponatów...*, poz. 1190: „wazonik ozdobiony kwiatami, wyrób z gliny wydobywanej we Lwowie na Sztylarówce roboty nauczyciela szkoły garncarskiej w Kołomyi, z wyst. Lwow. 877 r.”; poz. 1238: „cztery wyroby fajansowe ze Szkoły garncar. w Kołomyi” (ANK MPA 173). W MNK zreinwentaryzowano cztery obiekty z daru Dzieduszyckiego. „Wazonik gliniany bez polewy - plastyczna dekoracja – Kołomyja” został wykreślony z książki inwentarzowej MTP z adnotacją: „stłuczony przy sprzątaniu 1922” (Księgi inwentarzowe MTP, księga nr 3, 1907, s. 123, poz. 10615; Archiwum MNK).

obecność wskazują relacje prasowe. O ile w „Tygodniku Ilustrowanym” wzmiankowano tylko „wyroby garncarskie i snycerskie szkół przed kilku laty założonych, ale w tych zaginął już typ swojski. Szkoda wielka iż sprowadzeni do szkół tych nauczyciele, chcąc zrobić zawiele dobrego, sprowadzili je na tor fałszywy, nie oglądając się na tradycje przemysłu miejscowego”²⁶, to relacje opublikowane na łamach „Niwy” oraz „Kłósów” są obszerne i dają dobre wyobrażenie o ówczesnej ceramice. Stanisław Tarnowski podkreślał więc niskie ceny, poprawność rysunku, staranność wykonania i chwalił: „Jakiś naprzykład wazonik, czy flaszka, biała, połyskująca jak porcelanowa, na niej błękitnym kolorem rysuje się coś jak głowa Dantego w charakterystycznym kapturze... nie, to tylko głowa starej baby w pokuckim zawoju, ale tak ładnie i czysto wykonana, że aż miło, a cena dochodzi imponującej cyfry kilkudziesięciu... centów! Albo wazon, wysoki na metr lub więcej, bardzo dobrej formy, z dobremi i zgrabnie wykonanymi ozdobami, kosztuje piętnaście reńskich. Jak często potrzeba do ogrodów, ganków, balkonów, jak często sprowadza się fabryczne tuzinkowe *ter-ra-cotty*, doprawdy nie ładniejsze od tego co tu dostać można”²⁷. Relacja Marcelego Turkawskiego zamieszczona w „Kłósach” jest bardziej krytyczna. Podkreślając „wysoką ważność” istnienia szkoły zauważył, że „mało oddziaływa dotychczas na postęp i rozkwit ceramiki na Pokuciu”, wątpił też czy tworzone prace (na przykład „południowe wazony, sztuczne przyrządy do pisania”) „posłużą za modele dla reszty garncarzy, którzy się chińskim murem od szkoły oddzielili, i zacięcie na każdym kroku walczą”. „Gdyby natomiast na czele tej ochoczej młodzieży stanął rzutki i sprężysty znawca miejscowych i okolicznych stosunków, sądzimy, że niebawem przełamałyby lody obojętności ogółu, a ściągając ogromną ilość rzemieślników, podniósłby garncarstwo Pokuckie do wysokiego stopnia rozwoju”, konstatował²⁸.

Takie nadzieje wiązano z Tadeuszem Sikorskim, o ustanowieniu którego nauczycielem „dla nauki rysunków i ceramicznej dekoracji” Prezydium Namiestnictwa zawiadomiło Wydział Krajowy odezwą z 27 lutego 1881 roku. Wspomniano też o zamiarze Ministerstwa Handlu przekształcenia szkoły w „zakład fachowy, w którymby i artystyczna strona nauki garncarstwa była uwzględniona”. Sikorski miał objąć stanowisko w sierpniu²⁹. „W wyrobach z czasów Sikorskiego widoczną już jest dążność do zużytkowania miejscowych motywów

26 *Korespondencya Tygodnika ilustrowanego*, „Tygodnik Ilustrowany”, 1880, nr 252, s. 271.

27 St. Tarnowski, *Z Kołomyi*, „Niwa”, 1880, z. 143, s. 843.

28 M. Turkawski, *Wspomnienia Wystawy Etnograficznej Pokucia w Kołomyi*, „Kłósy”, 1881, nr 833, s. 379.

Opis także w: M. Turkawski, *Wystawa etnograficzna Pokucia w Kołomyi*, Kraków 1880, s. 21.

29 *Sprawozdanie z czynności Wydziału krajowego w sprawie przemysłu domowego i drobnego [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z czwartej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1881*, Alegat 38, Lwów 1881, s. 6.

dekoracyjnych i postęp pod względem technicznym”, pisał Aleksander Klimaszewski³⁰. Sikorski kierował Szkołą przez dwa lata, po czym przeniósł się na Węgry, był też diametralnie inaczej oceniany niż Bächer. Pisano między innymi, że opiekował się lokalnymi garncarzami, a w szkole wprowadził naukę rysunków i malowania glinianych naczyń³¹. Brak wsparcia i funduszy, „szczypty i nieodpowiedni lokal i inne miejscowe przeszkody”, a także konflikt z Bächerem miały spowodować, że opuścił Kołomyję³². Nieco inne światło na jego postać rzucają listy Fryderyka Lachnera do Waleriana Krycińskiego, który w czerwcu 1882 roku pisał ze Lwowa między innymi: „sprawa Sikorskiego stoi już teraz na bardzo słabych nogach [...] zanadto się od razu wszystkim podobał, za nadto też wielkie nadzieje wszczęto sobie z jego pracy – a rozczarowanie rychło nastąpi”³³. W liście z sierpnia można znaleźć zdanie: „... Sikorski nic nie robi i tylko grzecznościami wszystkich zbywa i lepiej na tem wychodzi”³⁴. Z kolei na początku 1883 roku donosił z Wiednia o pogłoskach, że „Sikorski puszcza w trąbę Kołomyję, żeni się z córką Szolnaja i zakłada fabrykę”³⁵. Po odejściu Sikorskiego własny warsztat na terenie szkoły prowadził Karol Słowicki, szkoła jednak nadal występowała w szematyzmie, a Słowicki określany był jako kierownik i nauczyciel na lata 1884-1886. Jak pisał Klimaszewski, wyroby z tego czasu „niczem nie różnią się od wyrobów współczesnych miejscowych i okolicznych garncarzy”³⁶. Słowicki, który miał pomagać już Bächerowi, uczył w Szkole także w późniejszych latach, po raz ostatni jego nazwisko pojawia się w szematyzmie na rok 1890.

Przemysł domowy i rękodzielniczy należały do dziedzin, którym zarówno Wydział Krajowy, jak i Sejm Krajowy poświęcały swoją uwagę. Uważano, że ich postęp sprzyjać będzie podniesieniu przemysłu krajowego³⁷. W tym kontekście interesowano się również szkołą garncarską w Kołomyi. Władze galicyjskie zauważyły, że szkoła nie spełniała swego zadania,

30 A. Klimaszewski, dz. cyt., s. 3

31 *Sprawa garncarska...*, s. 2.

32 B. Mardyrosiewicz, dz. cyt., s. 327

33 List z 28 czerwca 1882 roku [w:] *Korespondencja Waleriana Krycińskiego z lat 1874-1928*, T. 2, J-O, Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa (dostęp: 10.04.2023).

34 List z 8 sierpnia 1882 roku, tamże.

35 List z 7 lutego 1883 roku, tamże.

36 A. Klimaszewski, dz. cyt., s. 4.

37 Charakterystyczny jest jednak fakt, że podkreślając znaczenie przemysłu domowego (włościańskiego) i drobnego, ignorowano zarazem przemysł fabryczny. Wojciech Puchta pisze wręcz o „antyindustrialnej postawie konserwatywnych władz” i cytuje Franciszka Bujaka: „to, co było godne uwagi jako objawy sztuki ludowej, wzięto za godną poparcia produkcję przemysłową”. Zauważa też, że po regresie w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX wieku oraz zastoju lat osiemdziesiątych, dopiero w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku nastąpił niewielki wzrost, „który w pierwszej dekadzie nowego wieku zamienił się w trwający aż do końca Monarchii postęp gospodarczy”, zob. W. Puchta, *Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w 1894 roku*, Wrocław 2016, s. 235-236, s. 243.

a winą obarczono „postawienie zakładu pod bezpośredni zarząd władzy centralnej”. Szansą na reaktywację i rozwój szkoły miało więc być przejście jej przez kraj. Rząd w Wiedniu również zdawał sobie z tego sprawę. 20 maja 1883 roku Prezydium Namiestnictwa zawiadomiło Wydział Krajowy, że Minister Wyznań i Oświaty polecił rozpocząć rokowania z Wydziałem w celu przejścia szkoły z rokiem szkolnym 1883/1884 „przy równoczesnym wyłączeniu jej z zakresu Ministerstwa oświaty”³⁸. Ofertę ministra zawierał reskrypt z 10 maja 1883 roku. Wydział Krajowy postawił jednak warunek - Ministerstwo „przyzna na dalsze utrzymanie szkoły tytułem subwencji przynajmniej taką samą kwotę, jaką skarb państwa udzielał dotąd na cel powyższy”, a stanowisko swe zawarł w odezwie do Prezydium Namiestnictwa z 26 czerwca 1883 roku³⁹.

Sprawa szkoły garncarskiej powróciła na łono Sejmu Krajowego jesienią 1884 roku. Mimo wniosku komisji gospodarstwa krajowego wzywającego „do objęcia rządowej szkoły garncarskiej w Kołomyi począwszy od Listopada b.r. w zarząd kraju” przedstawionego 9 września na 28 posiedzeniu 1 sesji Sejmu V kadencji⁴⁰ oraz mimo podkreślenia w sprawozdaniu z 16 października, że rokowania z rządem na temat przejścia szkoły nie przyniosły rezultatu z powodu warunku dotyczącego subwencji⁴¹, Sejm podczas posiedzenia 23 października 1884 roku upoważnił Wydział Krajowy do objęcia szkoły „w zarząd kraju, jak tylko c. k. Rząd przyzna na dalsze utrzymanie szkoły roczną subwencję...”⁴². Warto dodać, że komisja gospodarstwa krajowego podkreśliła, iż „szkoła ta zasługuje i z tego powodu na utrzymanie jej w życiu, że właśnie w okolicy Kołomyi, znane były do niedawna wyroby garncarskie ozdobione wielce charakterystyczną ornamentyką, które zyskały uznanie nie tylko u swoich, ale i u obcych a w historii garncarstwa wyroby te znalazły miejsce jako majoliki Kossowskie. Zadaniem więc tej szkoły będzie przede wszystkim zachować wiernie i pielęgnować tę

38 *Sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie przemysłu domowego i rękodzielniczego* [w:] *Alegata do tomu pierwszego sprawozdań stenograficznych z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu krajowego.... z r. 1883.*, Alegat 41, Lwów 1883, s. 3.

39 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 22. posiedzenie 3. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 15. Stycznia 1886.* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania z trzeciej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego... z roku 1885/6. Posiedzenie 1-28*, Lwów 1886, s. 594.

40 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 28. posiedzenie 1. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 9. Września 1884.* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego... Tom drugi z roku 1884. Posiedzenie 25-29*, Lwów 1884, s. 91-93.

41 *Sprawozdanie komisji dla spraw gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w sprawie przemysłu krajowego* [w:] *Alegata do Sprawozdań stenograficznych z 2 sesji 5 peryodu... 1884*, Alegat 117, Lwów 1884, s. 5.

42 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw...* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania... z roku 1884. Posiedzenie 1-25*, s. 911.

charakterystyczną i rodzinną ornamentykę”⁴³. W ten sposób wskazano kierunek, w którym powinna zmierzać nauka.

Od czasu, gdy szkoła przestała być „zakładem rządowym”, czyli od roku szkolnego 1883/1884, pozostawała pod zarządem gminy miasta Kołomyi, która „nie szczędziła ofiar na podtrzymywanie, aby zupełnie nie zamarła”⁴⁴. Na posiedzeniu 24 listopada 1885 roku rada gminy wybrała Waleriana Krycińskiego, profesora rysunków w c. k. Realnym Gimnazjum Wyższym w Kołomyi, na tymczasowego kierownika szkoły, „polecając jego opiece cenny inwentarz szkolny aż do czasu, gdy Wydział krajowy na seryo nie zaopiekuje się tyle pożyteczną szkołą”⁴⁵. Sam Kryciński wspominał w 1898 roku, że „cała organizacja ówczesna była tylko tymczasowa, gdyż chodziło o naprawienie tanim kosztem złej reputacji szkoły i przekonanie Wysokiego Sejmu i c.k. Ministerstwa Oświaty, że szkoła ta może rozwijać się w Kołomyi”⁴⁶. Z kolei Wydział Krajowy uchwałą z 24 lipca 1885 roku postanowił wesprzeć Kołomyję kwotą 600 zł, z zastrzeżeniem, że zostanie ona wypłacona po zbadaniu sytuacji przez delegata komisji krajowej⁴⁷. 24 listopada 1885 roku komisja dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego złożyła sprawozdanie za okres od 24 października 1884 do 1 listopada 1885, w którym między innymi sugerowała Wydziałowi Krajowemu „bezwzględne reaktywowanie szkoły” oraz przedłożenie Sejmowi wniosku, by odstąpił od warunku jakim było przyznanie subwencji rządowej, a zarazem zaleciła, by Wydział wznowił rozmowy z Rządem „celem wyjednania subwencji”⁴⁸. Komisja przedstawiła także preliminarz kosztów reaktywowania szkoły oraz jej utrzymania. Wynikało z niego, że do jej otwarcia konieczna była przebudowa pieca do wypalania oraz budowa pieca do doświadczeń, uzupełnienie inwentarza szkolnego o rozmaite przyrządy garncarskie i elementy wyposażenia, a także o książki, modele, itp⁴⁹.

43 *Sprawozdanie komisji sejmowej gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego w przedmiocie przemysłu domowego i rękodzielniczego* [w:] *Alegata do Tomu drugiego sprawozdań stenograficznych z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu...* z r. 1884, Alegat 136, Lwów 1884, s. 4.

44 *Sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego* [w:] *Alegata do sprawozdań stenograficznych z czwartej sesji piątego peryodu Sejmu...* z r. 1886/7., Alegat 52, Lwów 1886-1887, s. 4.

45 *Kronika*, „Pomoc własna”, 1886, nr 1, s. 13.

46 W. Kryciński, *Krajowa szkoła garncarska w Kołomyi; jej znaczenie i rozwój*, „Gazeta Kołomyjska”, 1898, nr 77, s. 2.

47 Ostatecznie wypłacono ją dopiero rozporządzeniem z 28 marca 1886 roku „w celu użycia jej na uzupełnienie inwentarza szkoły”, zob. *Sprawozdanie Wydziału krajowego...* [w:] *Alegata...* z r. 1886/7., Alegat 52, s. 4.

48 *Sprawozdanie krajowej komisji dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego z czynności swoich od dnia 24. Października 1884. do 1. Listopada 1885.* [w:] *Alegata do sprawozdań stenograficznych z 3 Sesji 5 peryodu 1885/86*, Alegat 1 do Alegatu 86, Lwów 1885-1886, s. 23.

49 *Preliminarz kosztów reaktywowania i utrzymania szkoły garncarskiej w Kołomyi* [w:] *Alegata...* 1885/86, Subalegat F do Alegatu 86, s. 31

Wiążące decyzje zostały podjęte w 1886 roku. Na 4 stycznia datowane jest „Sprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w przedmiocie przemysłu krajowego” – spośród punktów, nad którymi miał debatować Sejm, punkt trzeci głosił: „Sejm upoważnia Wydział krajowy do bezzwłocznego objęcia szkoły garncarskiej w Kołomyi na fundusz krajowy i poleca czynienie dalszych kroków w celu uzyskania subwencji za skarbu państwa na rzecz tej szkoły; oraz poleca Wydziałowi krajowemu, aby przy pomocy komisji krajowej dla przemysłu bezzwłocznie przystąpił do reaktywowania szkoły garncarskiej w Kołomyi, jako krajowego wzorowego zakładu garncarskiego”⁵⁰. Sejm zajął się sprawozdaniem komisji podczas posiedzeń 15 oraz 16 stycznia 1886 roku. Punkt trzeci został przyjęty większością głosów 16 stycznia 1886 roku. Tym samym uchwałą Sejmu Krajowego szkoła mogła stać się „krajowym wzorowym zakładem garncarskim”⁵¹.

Ostatecznie szkoła wraz z inwentarzem i gotowymi wyrobami została objęta przez kraj 1 maja 1886 roku i od tej pory płace nauczycieli oraz inne wydatki pokrywane były z funduszu krajowego, podczas gdy gmina miasta Kołomyi dostarczała bezpłatnie lokal, opał i światło. Otrzymano także wsparcie Ministra Wyznań i Oświaty, który reskryptem z 6 sierpnia 1886 roku wyraził zadowolenia ze „wskrzeszenia dawnego i jak najpochlebniej znanego kołomyjskiego przemysłu garncarskiego przez utworzenie szkoły fachowej”, upoważnił Prezydium Namiestnictwa do wydania inwentarza szkolnego i oznajmił gotowość przyznania subwencji rocznej w wysokości 1000 zł poczynając od roku 1887. 10 września 1886 roku Wydział Krajowy wydał przepisy organizacyjne dla szkoły, jako Krajowej Szkoły Garncarskiej mającej kształcić uczniów w garncarstwie, kaflarstwie oraz pokrewnych „gałęziach zawodu ceramicznego” (statut, plan nauki, regulamin, itd.) oraz powołał nauczycieli. Szkoła rozpoczęła działalność 1 października 1886 roku⁵². Kierownikiem i nauczycielem rysunków mianowano Waleriana Krycińskiego, na nauczyciela dekoracji powołano Fryderyka Lachnera, nauczycielem toczenia i formowania został Tadeusz Sławiński, a Karol Słowicki

50 *Sprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w przedmiocie przemysłu krajowego* [w:] *Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Trzeciej Sesji Piątego Peryodu Sejmu...* z roku 1885/6., Alegat 127, Lwów 1885-1886, s. 5.

51 *Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 23. posiedzenie 3. Sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 16. Stycznia 1886.* [w:] *Stenograficzne Sprawozdania...* z roku 1885/6, Lwów 1885-1886, s. 666-667.

52 *Sprawozdanie Wydziału krajowego...* [w:] *Alegata...* z r. 1886/7., Alegat 52, s. 4.

przodownikami warsztatu⁵³. Przez kilka miesięcy ze szkołą związany był również Edmund Krzen, kierownik stacji ceramicznej we Lwowie, który nadzorował przebudowę pieców, wprowadzał ulepszenia techniczne i badał używane materiały. Szkoła dysponowała więc odpowiednimi narzędziami i urządzeniami, jak pisano „całe jej wewnętrzne urządzenie zastosowane jest do wzoru najlepszych podobnych zakładów naukowych w innych krajach”⁵⁴. [Fot. 5] Krycińskiego w czynnościach administracyjnych wspierał komitet szkolny: Stanisław Dzeduszycki (kurator, mianowany przez Wydział Krajowy), Emanuel Wolf (dyrektor gimnazjum), Franciszek Jasiński (marszałek powiatowy) oraz Karol Słowicki (przewodniczący cechu garncarskiego w Kołomyi). Pierwszeństwo w nauce przyznano synom garncarzy z Kołomyi, zaraz po otwarciu uczęszczało do szkoły kilkunastu uczniów zwyczajnych. Nauka była bezpłatna, trwała trzy lata, uczono się po 10 godzin dziennie, od 18 października do 15 lipca. Przedmiotami nauki były: elementarne oraz fachowe rysunki „wolnoręczne”, rysunki geometryczne (techniczne), nauka toczenia, obtaczania i formowania, modelowanie w glinie i w wosku, dekorowanie wyrobów ceramicznych, wiadomości dotyczące technologii, stylu i historii ceramiki, oraz tzw. wiadomości kupieckie⁵⁵. Szkoła dostarczała uczniom materiał, narzędzia, modele, jedynie środki pomocnicze do rysowania uczniowie musieli nabyć sami (nie dotyczyło to uczniów ubogich). Rysunki, modele oraz wyroby ceramiczne przechowywane były pod kątem szkolnych wystaw, za wyjątkiem wyrobów wykonanych na zamówienie lub przeznaczonych do sprzedaży. Ceramika sporządzana w szkole stanowiła jej własność, lecz uczeń mający wystarczającą wprawę, by tworzyć wyroby na sprzedaż, otrzymywał za nie pewne wynagrodzenie. Opuszczający szkołę mogli zabrać wykonane przez siebie rysunki, modele i wyroby, zwracając koszty poniesione przez szkołę⁵⁶. Jak pisał Aleksander Klimaszewski: „w dekoracji wyrobów zapanował kierunek swojski, oparty na motywach ludowych” zaczerpniętych z twórczości Aleksandra Bachmińskiego, najśłynniejszego garncarza Pokucia, i zauważył, że pochodzące z tego okresu wyroby „pomimo wielu braków technicznej natury świadczą o znacznym postępie w dziale dekoracji”⁵⁷.

53 Tamże, s. 4-5 Lachner ostatecznie nie objął stanowiska, gdyż został desygnowany na kierownika szkoły garncarskiej w Porębie. W 1887 roku nauczycielem pomocniczym rysunków został Stanisław Daczyński.

54 *Sprawozdanie z czynności Komisji krajowej dla spraw przemysłu domowego i rzemieślniczego za czas od 1. Listopada 1885. do 20. Października 1886.* [w:] *Alegata... z r. 1886/7.*, Alegat 3 do Alegatu 52, s. 27.

55 *Plan krajowej szkoły garncarskiej w Kołomyi* [w:] *Alegata... z r. 1886/7.*, Alegat 1b do Alegatu 52, s. 6.

56 *Norma szkolna i dyscyplinarna dla krajowej szkoły garncarskiej w Kołomyi* [w:] *Alegata... z r. 1886/7.*, Alegat 1d do Alegatu 52, Lwów 1886-1887, s. 17.

57 A. Klimaszewski, dz. cyt., s. 4.

W lecie 1887 roku odwiedził Kołomyję Zygmunt Sarnecki, a jego korespondencję opublikował „Kurier Warszawski”. Publicysta poświęcił sporo miejsca szkole garncarskiej, po której oprowadził go Stanisław Daczyński. Chwalił dokonania Krycińskiego, który nawiązując do tradycji ceramiki Bachmińskiego, rozwinął i uszlachetnił wyroby garncarskie, ale tworzył też „zbytkowne” i dosyć drogie naczynia „nowoczesne”, dekorowane malowanymi scenami i typami ludowymi, zdolnymi wyprzeć z rynku „liche *quasi* porcelany i majoliki tandetne, któremi zagranica kraj nasz zalewa”. Szkoła przygotowywała się wówczas do udziału w Wystawie Krajowej Rolniczo-Przemysłowej w Krakowie, nad którą protektorat objął arcyksiążę Rudolf – „przygotowuje się tu dla niego niespodzianka, śliczny podarek”, czyli puchar i tacę z herbem Galicji ujętym „pasem polskim”, zaprojektowane przez prof. Zachariewicza, malowane przez Daczyńskiego i wykonane „według nowego systemu, wynalezione przez p. Krzena”, opisywał⁵⁸. Wystawa miała miejsce jesienią 1887 roku. Włodzimierz Dzieduszycki był jednym z prezesów honorowych, został też mianowany przez Namiestnictwo „prezesem jurorów”⁵⁹. Katalog Pawilonu Szkół Przemysłowych uzmysławia, jak wiele różnorodnych prac zostało wówczas pokazanych – poczynając od rysunków, poprzez modele i formy, wyroby z terakoty, naczynia zwykłe i ozdobne, po prace artystyczne, a także wykonane według projektów Krycińskiego. Lista liczy dwieście osiemdziesiąt jeden pozycji, pod wieloma z nich kryje się po kilka obiektów. Znajdują się wśród nich między innymi wyroby toczone lub wykonane przez Tadeusza Sławińskiego (np. wazy z terakoty, stolik kwadratowy, czy... „2 łapki na prusaki”), naczynia malowane przez Stanisława Daczyńskiego (głównie z przedstawieniami huculów i huculek, ale też „waza w guście japońskim”, „talerz japoński z zimorodkami”, czy „talerz niebieski złożony z rakiem”), a wśród prac zaprojektowanych przez Krycińskiego: „garnitur na owoce z liści winogronowych”, „12 sztuk płytek do wykładania ścian”, czy garnitur na konfitury oraz garnitur do herbaty⁶⁰. O prezentacji wspomniano na łamach „Dziennika Wystawy Krajowej 1887.” - podkreślając wielką różnorodność okazów, od przedmiotów codziennego użytku, „aż do waz i naczyń przypominających kształtami bądź wyroby chińskie i japońskie, bądź też wzory etruskie i rzymskie” [sic!], zauważono, że większość naczyń ma kształty oryginalne, „do żadnych innych niepodobne, zdobne deseniami o samodzielnych, czysto rusińskich motywach”⁶¹. Po z górą dziesięciu latach Walerian

58 Z. Sarnecki, *Wycieczka do Kołomyi*, „Kurier Warszawski”, 1887, nr 191, s. 1-2.

59 „Dziennik Wystawy Krajowej 1887.”, nr I (dod. do „Kurjer Krakowski” 1887, nr 199), s. 2 i 4.

60 *Katalog Pawilonu Szkół Przemysłowych na Wystawie Krajowej Rolniczo-Przemysłowej w Krakowie*, Kraków 1887, s. 40-50.

61 „Dziennik Wystawy Krajowej 1887.”, nr VIII (dod. do „Kurjer Krakowski”, 1887, nr 206), s. 1.

Kryciński skomentował udział szkoły w wystawie: „W r. 1887 podczas wystawy krajowej w Krakowie szkoła kołomyjska pozostająca wówczas prowizorycznie dopiero rok drugi pod zarządem komisji krajowej, zwróciła po raz pierwszy swoją kolekcją prób różnych wyrobów uwagę znawców i amatorów i znalazła u nich nieco uznania...”. Zauważył zarazem, że spotkała się z „burzą krytyk, nie uzasadnionych zarzutów i napaści ze strony niepowołanych przygodnych sprawozdawców dziennikarskich”, a mimo tego wyroby cieszyły się olbrzymią popularnością wśród kupujących⁶². W czasach Krycińskiego wprowadzono do obiegu naczynia o eklektycznych kształtach, a wśród wykonywanych dekoracji pojawiły się motywy oderwane od lokalnych tradycji, jego zasługą było jednak zwrócenie uwagi na sposób i jakość wykonywania dekoracji. Jak pisał Kajetan Abgarowicz: „wziął sobie za zadanie rysunek uszlachetnić, stylizować go i dbać przytem o drobiazgową elegancją wykonania”⁶³. Abgarowicz był zresztą jednym z tych, którzy dostrzegali, że szkoła chcąc docierać z wyrobami do różnych kręgów odbiorców, nie może ograniczać się jedynie do ludowego wzornictwa. W zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie przechowywanych jest kilka obiektów z tego okresu, niektóre z nich są opisane, sygnowane i datowane na spódzie, inne noszą papierowe naklejki szkoły⁶⁴. [Fot. 6-8] Wyjątkowym okazem jest duży wazon zaprojektowany przez Krycińskiego, wykonany w 1890 roku dla Henryka Siemiradzkiego. Ma tradycyjny kształt, a motywy dekoracyjne rozmieszczone na całej powierzchni naczynia wywodzą się z ceramiki pokuckiej, wyróżnia go jednak kolorystyka oraz obecność złocień. [Fot. 9] Także w innych polskich kolekcjach znajduje się ceramika z tego czasu⁶⁵. [Fot. 10-11]

W styczniu 1890 roku komisja krajowa dla spraw przemysłowych wysłała do Kołomyi delegatów, którzy mieli skontrolować stan i potrzeby szkoły. Ich uwagi zawarte zostały w „Sprawozdaniu z czynności Komisji krajowej dla spraw przemysłowych od sierpnia 1889 do sierpnia 1890”, datowanym na 21 września 1890 roku i stanowiącym załącznik do sprawozdania Wydziału Krajowego na temat przemysłu krajowego z 3 października 1890. Zauważyli oni „dobre rezultaty w pielęgnowaniu strony artystycznej nauki”, ale też „zaniedbanie w technice i liczne wadliwości w administracji zakładem”. Zastrzeżeń było więcej, jednak „Komisya wstrzymała się na razie z przedsięwzięciem bardziej stanowczych

62 W. Kryciński, *Krajowa szkoła...*, „Gazeta Kołomyjska”, 1898, nr 83, s. 2.

63 K. Abgar-Sołtan, *Korespondencja „Tygodnika ilustrowanego”*, „Tygodnik Ilustrowany”, 1890, nr 35, s. 138.

64 K. Tucholska, B. Kostuch, *Huculszczyzna. Ceramika pokucka w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków 2008, s. 174-182.

65 M. Grabski, *Kolekcja ceramiki pokuckiej* [w:] „Rocznik Muzeum Etnograficznego im. Seweryna Udzieli w Krakowie”, t. XV, Kraków 2009, s. 95-96; D. Jasnowska, *Wazon z Kołomyi* [w:] *Mom jo skarb... Pamięć rzeczy w tradycjach dolnośląskich*, Wrocław 2014, s. 84-88.

zarządzeń w nadziei, iż dostrzeżone braki dadzą się usunąć stopniowo i powoli”. Tymczasem w czerwcu 1890 Walerian Kryciński zgłosił rezygnację z posady, 16 lipca 1890 roku komisja przedłożyła Wydziałowi Krajowemu wnioski dotyczących zmian w gronie nauczycielskim, a Wydział je przyjął. Nowym kierownikiem został Aleksander Klimaszewski, chemik po Politechnice we Lwowie. Do jego obowiązków, oprócz spraw administracyjnych, należało nauczanie technologii, budowy pieców garncarskich, a także rachunków i „stylistyki kupieckiej” oraz „kalkulacyi wartości wyrobów”. Z kolei Stanisław Daczyński mianowany został „samoistnym nauczycielem dla wszystkich działów nauki rysunków”. Nauczycielem polewania i wypalania naczyń oraz kaflarstwa mianowano Stefana Skrypniczuka, a werkmistrzem nauki toczenia i formowania naczyń Antoniego Kostrubiaka. Jak napisano: „obaj, garncarze kołomyjscy, są wykształceni zawodowo najpierw w szkole tamtejszej, potem praktyką w rozmaitych fabrykach i warsztatach, a wreszcie specjalnie przysposobieni do poruczonych im obecnie obowiązków w krajowej ceramicznej stacji doświadczalnej we Lwowie”. Komisja uznała, że tymi nominacjami wprowadza szkołę „na lepsze tory”, miała równocześnie nadzieję, że rozwój nauki technologii garncarstwa i kaflarstwa oraz przedmiotów ogólnokształcących nie będzie stanowić „uszczerbku dla dotychczasowego kierunku artystycznego”⁶⁶. Dostrzeżono także konieczność rozbudowy szkoły, tak by można było prowadzić naukę wyrobu dachówek i drenów, oraz wybudowania drugiego pieca muflowego i piętrowego pieca garncarskiego, i wraz z magistratem Kołomyi podjęto zmierzające do tego działania, a Sejm przyznał na ten cel subwencję krajową⁶⁷. Jak pisał Klimaszewski, zmienił się również program nauczania – wprowadzono naukę chemii, technologii, buchalterii, a kaflarstwo wraz z nauką stawiania pieców stało się przedmiotem obowiązkowym. Uczniów było dwudziestu. Powołano też nowy komitet szkolny, do którego obok Klimaszewskiego weszli: Edmund Starzeński (przewodniczący i kurator), Franciszek Jasiński (delegat rady powiatowej), Karol Głuchowski (delegat rady miejskiej), Jan Budzianowski (delegat stowarzyszenia garncarzy)⁶⁸. W roku szkolnym 1892/1893 wprowadzono miesięczny kurs strycharski, czyli naukę wyrobu rurek drenowych i dachówek, ustanowiono też kurs praktyczny dla czeladników i majstrów garncarskich⁶⁹. W 1894 roku Krajowa Szkoła Garncarska wzięła

66 *Sprawozdanie z czynności Komisji krajowej dla spraw przemysłowych za czas od sierpnia 1889. do sierpnia 1890.*, dod. do *Sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego* [w:] *Alegata do sprawozdań stenograficznych z drugiej sesji szóstego peryodu Sejmu krajowego... z roku 1890*, Alegat 73, Lwów 1890, s. 19- 21.

67 Zob. przypis nr 9.

68 A. Klimaszewski, dz. cyt., s. 5.

69 Tenże, s. 6.

udział w Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie. W pawilonie Wydziału Krajowego pokazano między innymi metody nauczania, próbki używanych glin i mas ceramicznych, wyroby takie, jak cegły, rurki drenowe, dachówki, terrakotę budowlaną i ozdobną oraz „około półtora tysiąca okazów majoliki ozdobnej oraz piec i komin w stylu majoliki kołomyjskiej”, a także „zbiór przedmiotów muzealnych” i „historię szkoły w wyrobach”⁷⁰. Wśród ceramik „najświeższej daty” znalazły się „waza z 2 uszami kolorowa, na fryzie pochod hucułów, na tle siatkowanym kontur złożony”, rozmaite wazy, dzbanki i dzbanuszki, bańki, flaszki i bukłaki, a także „biletierki”, lichtarze, garnki, tace „z głowami hucuła lub hucułki”, itd.⁷¹. Wyroby szkolne zrobiły bardzo dobre wrażenie na Janie Nepomucenie Franke, który zarzucił im jedynie zbyt wysokie ceny. „... w pawilonie Wydziału krajowego [...] Stacya ceramiczna przy Szkole Politechnicznej we Lwowie, utrzymywana kosztem kraju, i najstarsza Szkoła garncarska w Kołomyi, stanęły naprzeciw siebie jakby do konkursu, nęcąc oko kształtami, kolorytem i blaskiem przedmiotów wystawionych”, pisał. Franke podkreślił „wielki postęp pod każdym względem” jaki dokonał się w ceramice, będący wynikiem „racyjonalnej nauki szkolnej” polegającej na uszlachetnianiu tradycyjnych, ludowych form i opisał różne wyroby. „Jednym z arcydzieł szkoły kołomyjskiej był kominek w stylu huculskim, według rysunku prof. Zachariewicza, zakupiony przez ks. Adama Sapiechę. Na białym tle kafli występowały wdzięczne grupy z życia Hucułów, słońce i księżyc, i nietoperz, i cerkiewka, i Hucuł orzący, i dziarska Hucułka, a na każdej kafli inny był rysunek. Obok tego piec w stylu podobnym sprawiał również bardzo miłe wrażenie. Naczynia brzuchate rozmaitych kształtów, popielniczki, wazy, kubki, misy i mnóstwo innych przedmiotów, bądź w uszlachetnionym stylu Bachmińskiego, bądź z tłem niebieskiem z zabarwieniem zlewanem i ornamentyką złocistą, zachwycały oko widza”⁷². Prezentacje szkół znajdowały się poza konkursem, jednak szkoła w Kołomyi otrzymała „list uznania” od komitetu wystawy, Klimaszewski i Daczyński wyrazi „szczególne uznania” od Wydziału Krajowego, a Skrypniczuk i Kostrubiak „pieniężne renumeracye”⁷³. Od roku 1893/1894 rysunków geometrycznych krótko uczył Łucjan Baecker, a po nim Dionizy Krzyczkowski, który związany był ze szkołą do roku 1897. W roku 1894/1895 wprowadzona została nauka modelowania, powierzono ją Zygmuntowi

70 Tamże; *Katalog Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie roku 1894*, wyd. 2, Lwów 1894, s. 138-139, poz. 2405; także s. 95, poz. 437; s. 132, poz. 649; *Katalog Wystawy szkół przemysłowych zawodowych i okazów przemysłu domowego*, Lwów 1894, s. 32-33

71 *Katalog Wystawy szkół...*, s. 33-34.

72 J. N. Franke, *Przemysł domowy i szkoły zawodowe* [w:] *Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w 1894 r.*, Kraków 1896, s. 17-18.

73 A. Klimaszewski, dz. cyt., s. 6.

Dzbańskiemu, od 1896 roku prowadził ją Karol Łuszczewski, wymieniany w kolejnych szematyzmach aż do tego na rok 1914⁷⁴.

Tymczasem w sprawozdaniu komisji przemysłowej o sprawozdaniu Wydziału Krajowego dotyczącego szkół zawodowych i warsztatów pojawiła się informacja, że w 1896 roku w poszczególnych kategoriach szkół zawodowych zarządzono wprowadzenie zmian, i tak „Szkoła krajowa dla nauki garncarstwa w Kołomyi, założona pierwotnie w celu podniesienia miejscowego garncarstwa, uległa reorganizacji; w konsekwencji w planie naukowym obejmuje nader ważne gałęzie przemysłu ceramicznego jak n. p. kaflarstwo, wyrób rurek drenowych, dachówek i t. p.”⁷⁵. Także Klimaszewski wspominał o tym w swoim sprawozdaniu pisząc, że rozporządzeniem z 3 lipca 1896 roku Wydział Krajowy nadał szkole nowy statut i przepisy organizacyjne. Od tej pory szkoła obejmowała: trzyletnią szkołę zawodową, oddział czeladniczo-majsterski dla garncarzy i kaflarzy (z nauką trwającą od miesiąca do roku), kurs strycharski dla robotników pracujących w cegielniach, wytwórniach dachówek i drenów (z nauką od jednego do trzech miesięcy) oraz kurs nauki wieczornej i niedzielnej dla czeladników i majstrów garncarskich i kaflarskich⁷⁶. Rozrosło się także grono pedagogiczne, do którego dołączyli Gustaw Finger, nauczyciel rysunków geometrycznych i konstrukcyjnych, Erazm Czechowicz, nauczyciel języka polskiego i rachunków elementarnych oraz dwóch katechetów: ksiądz Gawżyński dla obrządku rzymskokatolickiego i ksiądz Dobrzański dla obrządku greckokatolickiego, a program nauki obejmował dziewiętnaście przedmiotów⁷⁷. W szkole nadal uczono garncarstwa, toczenia i formowania, jednak już w drugim półroczu pierwszego roku nauki pojawiła się nauka kaflarstwa, a więc w bardziej zdecydowany sposób został położony nacisk na wyrób kafli, pieców kaflowych i kominków.

Głównym celem przyświecającym założycielom szkoły garncarskiej w Kołomyi była poprawa jakości tworzonych wyrobów ceramicznych. Miano nadzieję, że ulepszona technologia i sposoby dekoracji zostaną rozpropagowane wśród miejscowych garncarzy przyczyniając się do poprawy ich bytu i zachowania lokalnych tradycji. Nadzieje te spełniły się jednak w niewielkim zakresie, głównie w działalności osób z kręgu szkoły. Pod koniec XIX wieku „przemysł domowy” odchodził już do przeszłości wypierany przez wyroby fabryczne,

74 Tenże, s. 6-7. *Szematyzm Królestwa... na rok 1914*, Lwów 1914, s. 930.

75 *Sprawozdanie Komisji przemysłowej o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego „Krajowe szkoły zawodowe i warsztaty instrukcyjne”* [w:] *Alegata do sprawozdań stenograficznych z drugiej sesji siódmego peryodu Sejmu... z roku 1896/7*, Alegat 103, Lwów 1896-1897, s. 2.

76 A. Klimaszewski, dz. cyt., s. 7.

77 Tenże, s. 9-11.

które wraz z rozwojem kolei docierały coraz dalej w głąb kraju. Naczynia blaszane oraz tani fajans stanowiły atrakcyjną alternatywę dla wyrobów z gliny. Skalę tego zjawiska podał Aleksander Klimaszewski: o ile w 1876 roku pracowało w Kołomyi ponad dwustu garncarzy, z czego połowa uprawiała garncarstwo jako przemysł domowy, to w 1899 roku garncarzy było jedynie trzydziestu czterech, a tylko dla trzech z nich garncarstwo było przemysłem domowym⁷⁸. Tym samym główne cele przyświecające założeniu oraz reaktywacji szkoły garncarskiej przestawały być aktualne. „Gdy garncarstwo coraz bardziej upada, kaflarstwo coraz więcej podnosi się i rozwija”, stając się „działem pierwszorzędnym”, zauważał⁷⁹. Rok 1896 można więc uznać za koniec pewnego etapu w istnieniu szkoły garncarskiej w Kołomyi. Zakład działał nadal, a garncarstwo nadal był jedną z dziedzin nauczania i było prezentowane na wystawach⁸⁰, lecz od tej pory większy nacisk został położony na rozwój przemysłu kaflarskiego i wyrób materiałów budowlanych. Wkrótce piece i kominki pochodzące z Krajowej Szkoły Garncarskiej w Kołomyi zaczęły zyskiwać coraz większą popularność i trafiać nawet w odległe regiony.

78 Tenże, s. 24.

79 Tamże, s. 24

80 Na przykład na wystawie zorganizowanej w 1905 roku w Krakowie przez Muzeum Narodowe i Muzeum Techniczno-Przemysłowe, zob. *Katalog nowożytnych tkanin i wyrobów ceramicznych*, Kraków 1905, s. 30-31.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Muzeum Narodowego w Krakowie: Księgi inwentarzowe Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie, Księga nr 3, 1907

Archiwum Narodowe w Krakowie: Księga eksponatów przekazanych do Muzeum jako dary 1870-1887 (ANK MPA 173)

Biblioteka Jagiellońska: Korespondencja Waleriana Krycińskiego z lat 1874-1928, T. 2, J-O (Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa)

Dokumenty Sejmu Krajowego

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 22. posiedzenie 6. Sesi 3. Peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 20. maja 1875. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z szóstej sesji trzeciego peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim w roku 1875. Posiedzenie 1-34, Lwów 1875

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 34. posiedzenie 6. sesji 3. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 29. maja 1875. [w:] Stenograficzne Sprawozdania... w roku 1875, Lwów 1875

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 9. posiedzenie 7. sesji III. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 23. marca 1876. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z siódmej sesji trzeciego peryodu Sejmu Krajowego... w roku 1876. Posiedzenie 1-27, Lwów 1876

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 27. posiedzenie 7. sesji III. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 26. kwietnia 1876. [w:] Stenograficzne Sprawozdania... w roku 1876, Lwów 1876

Sprawozdanie Wydziału krajowego w sprawie założenia szkoły garncarstwa w Kołomyi [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z siódmej sesji trzeciego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskim z r. 1876., Alegat 27, Lwów 1876

Sprawozdanie z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. Stycznia 1876 do 30. Kwietnia 1877. [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z pierwszej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1877., Alegat 13, Lwów 1877

Sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie utworzenia Kuratoryi dla spraw przemysłu domowego i drobnego niemniej w przedmiocie Szkół dla podniesienia przemysłu domowego i drobnego [w:] Alegata do sprawozdań Stenograficznych z trzeciej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1880., Alegat 79, Lwów 1880

Sprawozdanie komisji kultury krajowej w przedmiocie utworzenia kuratorji dla spraw przemysłu domowego i drobnego – niemniej o wnioskach Wydziału krajowego utworzenia nowych szkół dla podniesienia tego przemysłu na celu mających [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z trzeciej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1880., Alegat 141, Lwów 1880

Sprawozdanie z czynności Wydziału krajowego w sprawie przemysłu domowego i drobnego [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z czwartej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1881, Alegat 38, Lwów 1881

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 8. posiedzenie I. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 1. Października 1883. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego... Tom pierwszy z roku 1883. Posiedzenie 1-24, Lwów 1883

Sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie przemysłu domowego i rękodzielniczego [w:] Alegata do tomu pierwszego sprawozdań stenograficznych z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu krajowego... z r. 1883., Alegat 41, Lwów 1883

Sprawozdanie komisji dla spraw gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w sprawie przemysłu krajowego [w:] Alegata do Sprawozdań stenograficznych z 2 sesji 5 peryodu... 1884, Alegat 117, Lwów 1884

Sprawozdanie komisji sejmowej gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego w przedmiocie przemysłu domowego i rękodzielniczego [w:] Alegata do Tomu drugiego sprawozdań stenograficznych z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu... z r. 1884, Alegat 136, Lwów 1884

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 25. posiedzenie 2. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 23. października 1884. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z drugiej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego... z roku 1884. Posiedzenie 1-25, Lwów 1884

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 28. posiedzenie 1. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 9. Września 1884. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z pierwszej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego... Tom drugi z roku 1884. Posiedzenie 25-29, Lwów 1884

Sprawozdanie krajowej komisji dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego z czynności swoich od dnia 24. Października 1884. do 1. Listopada 1885. [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z 3 Sesji 5 peryodu 1885/86, Alegat 1 do Alegatu 86, Lwów 1885-1886

Preliminarz kosztów reaktywowania i utrzymania szkoły garncarskiej w Kołomyi [w:] Alegata... 1885/86, Subalegat F do Alegatu 86, Lwów 1885-1886

Sprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w przedmiocie przemysłu krajowego [w:] Alegata do Sprawozdań

Stenograficznych z Trzeciej Sesi Piątego Peryodu Sejmu... z roku 1885/6., Alegat 127, Lwów 1885-1886

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 22. posiedzenie 3. sesji V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 15. Stycznia 1886. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z trzeciej sesji piątego peryodu Sejmu Krajowego... z roku 1885/6. Posiedzenie 1-28, Lwów 1886

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 23. posiedzenie 3. Sesi V. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 16. Stycznia 1886. [w:] Stenograficzne Sprawozdania... z roku 1885/6, Lwów 1886

Sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z czwartej sesji piątego peryodu Sejmu... z r. 1886/7., Alegat 52, Lwów 1886-1887

Sprawozdanie z czynności Komisji krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego za czas od 1. Listopada 1885. do 20. Października 1886. [w:] Alegata... z r. 1886/7., Alegat 3 do Alegatu 52, Lwów 1886-1887

Plan krajowej szkoły garncarskiej w Kołomyi [w:] Alegata ... z r. 1886/7., Alegat Ib do Alegatu 52, Lwów 1886-1887

Norma szkolna i dyscyplinarna dla krajowej szkoły garncarskiej w Kołomyi [w:] Alegata... z r. 1886/7., Alegat Id do Alegatu 52 , Lwów 1886-1887

Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego. 18. Posiedzenie, 2. sesji, VI. peryodu Sejmu galicyjskiego z dnia 18. Listopada 1890. [w:] Stenograficzne Sprawozdania z drugiej sesji szóstego peryodu Sejmu Krajowego... z roku 1890. Posiedzenie 1-29, Lwów 1890

Sprawozdanie z czynności Komisji krajowej dla spraw przemysłowych za czas od sierpnia 1889. do sierpnia 1890., dod. do Sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z drugiej sesji szóstego peryodu Sejmu krajowego... z roku 1890, Alegat 73, Lwów 1890

Sprawozdanie Komisji przemysłowej o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego „Krajowe szkoły zawodowe i warsztaty instrukcyjne” [w:] Alegata do sprawozdań stenograficznych z drugiej sesji siódmego peryodu Sejmu... z roku 1896/7, Alegat 103, Lwów 1896-1897

Pozostałe

Abgar-Sołtan K., Korespondencya „Tygodnika ilustrowanego”, „Tygodnik Ilustrowany”, 1890, nr 35.

„Dziennik Wystawy Krajowej 1887.”, nr I, dod. do „Kurjer Krakowski”, 1887, nr 199.

„Dziennik Wystawy Krajowej 1887.”, nr VIII, dod. do „Kurjer Krakowski”, 1887, nr 206.

Ed. W., Wystawa przemysłowo-rolnicza we Lwowie, „Gazeta Przemysłowo-Rzemieślnicza”, 1877, nr 40.

Franke J. N., Przemysł domowy i szkoły zawodowe [w:] Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w 1894 r., Kraków 1896.

Grabski M., Kolekcja ceramiki pokuckiej [w:] „Rocznik Muzeum Etnograficznego im. Seweryna Udzieli w Krakowie”, t. XV, Kraków 2009.

Jasnowska D., Wazon z Kołomyi [w:] Mom jo skarb... Pamięć rzeczy w tradycjach dolnośląskich, Wrocław 2014.

Katalog Krajowej Wystawy Rolniczej i Przemysłowej we Lwowie 1877, Lwów 1877.

Katalog nowożytnych tkanin i wyrobów ceramicznych, Kraków 1905.

Katalog Pawilonu Szkół Przemysłowych na Wystawie Krajowej Rolniczo-Przemysłowej w Krakowie, Kraków 1887.

Katalog Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie roku 1894, wyd. 2, Lwów 1894.

Katalog Wystawy szkół przemysłowych zawodowych i okazów przemysłu domowego, Lwów 1894.

Klimaszewski A., Pierwsze sprawozdanie Krajowej Szkoły Garncarskiej w Kołomyi za rok szkolny 1898/9 oraz historia Szkoły od jej założenia, Kołomyja 1899.

Korespondencya Tygodnika ilustrowanego, „Tygodnik Ilustrowany”, 1880, nr 252.

Krawczyk J., Galicyjskie szkolnictwo zawodowe w latach 1860-1918, Kraków 1995.

K. R., Ś. p. Karol Słowicki, „Przegląd ceramiczny”, 1911, nr 17.

Kryciński W., Krajowa szkoła garncarska w Kołomyi; jej znaczenie i rozwój, „Gazeta Kołomyjska”, 1898, nr 77; nr 83.

Mardyrosiewicz B., Szkoła garncarska w Kołomyi, „Świat”, 1891.

Merunowicz T., Opieka kraju nad szkolnictwem przemysłowym w Galicyi, Lwów 1887.

Puchta W., Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w 1894 roku, Wrocław 2016.

Sarnecki Z., Wycieczka do Kołomyi, „Kurier Warszawski”, 1887, nr 191.

Sprawa garncarska w Kołomyi, „Wiadomości Przemysłowo-Rękodzielnicze”, 1885, nr 6.

Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1878, Lwów 1878.

Szematyzm Królestwa... na rok 1914, Lwów 1914.

Tarnowski St., Z Kołomyi, „Niwa”, 1880, z. 143.

Tucholska K., Kostuch B., Huculszczyzna. Ceramika pokucka w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie, Kraków 2008.

Turkowski M., Wspomnienia Wystawy Etnograficznej Pokucia w Kołomyi, „Kłosa”, 1881, nr 833.

Turkowski M., Wystawa etnograficzna Pokucia w Kołomyi, Kraków 1880.

„Wystawa Krajowa Rolnicza i Przemysłowa”, 1877, nr 8; nr 23

[Biogram](#)

Bożena Kostuch

Historyczka sztuki, muzealniczka, kustoszka dyplomowana w Muzeum Narodowym w Krakowie. Autorka publikacji naukowych i popularyzatorskich (w tym na temat pieców z terenu Huculszczyzny, współautorka opracowania „Huculszczyzna. Ceramika pokucka w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie”, Kraków 2008), kuratorka wystaw. Specjalizuje się w polskiej ceramice od ostatniej ćwierci XIX wieku po czasy współczesne, interesuje się ceramiką w architekturze.